

*Михаило Вучковић, дипл. инж. шум.
Републички завод за заштиту природе,
Титоград*

Прилог познавању ловне фауне планине Љубишње

Увод

Планина Љубишња се простире на сјеверозападном дијелу Црне Горе. Захвата простор између атрактивних ријека Таре и Ђехотине (између $43^{\circ} 16'$ и $43^{\circ} 24'$ сјеверне географске ширине и $19^{\circ} 2'$ и $19^{\circ} 16'$ источне географске дужине).

Испресијецана је мноштвом увала, долина, јаруга и вртача. Доња тачка обрађиваног подручја налази се на око 1 080 m н. в., а највиша на 2 238 m н. в. (Дерњачиште). Укупна истраживана површина износи 9 066 ha, од чега на ловно-продуктивне површине отпада 8 656 ha, а на ловно-непродуктивне свега 4 10 ha.

Овај масив спада у категорију високо-планинских ловишта. Одликује се бујношћу флоре и вегетације која је предуслов и разноврсности фауне, поспјешујући динамику њене популације.

Методика рада

Истраживања на ловној фауни Љубишње вршена су у свим годишњим добима за период од 2 године. Поред непосредних радова прибављени су и сви расположиви подаци из ранијих година, нарочито они који су се односили на бројно стање основних врста дивљачи. Ти су подаци нарочито коришћени за упоређивање бројности одређених врста са новодобијеним резултатима.

Након рекогносцирања терена одређени су правци кретања истраживача на принципу примјерних пруга, управо према изохипсама и локацијама за осматрања. Ова осматрања највише су вршена за срну и великог тетријеба у раним јутарњим и вечерњим часовима. За установљавање врста и бројности коришћени су и сви други подаци и трагови дивљачи, нарочито за вријеме снијежног покривача.

На терену су издвојени карактеристични локалитети за поједине основне врсте ловне фауне. Уједно је вршено и непосредно картирање вегетације са узимањем фитоценолошких снимака, одређиване геолошке подлоге, затим врста земљишта, њена дубина и свјежина и регистровани потоци, извори и други хидролошки објекти. Све је ово рађено у сврху бонитирања ловишта за поједине основне врсте ловне фауне, односно израчунавање природног потенцијалног капацитета дивљачи.

Попис и детерминација врста

На основу добијених података, подручје Љубишње пружа изванредне услове за сталан или повремен боравак многим врстама длакаве и пернате дивљачи.

Длакава дивљач сврстана је у разред *Mammalia* — сисари под-разред *Monodelphia* — прави сисари. Даља је подјела сљедећа:

- ред *Ungulata* — копитари
 - a. *Rosera* — прави преживачи
срна (*Capreolus capreolus* L.)
 - b. *Artiodactyla monruminantia* — непреживачи
дивља свиња (*Sus scrofa* L.)
- ред *Carnivora* — глодавци
 - a. *Duplicidentata* — двозупци
зец (*Lepus europaeus* Pall.)
- ред *Carnivora* — звијери
 - a. *Herpestoidea* — цибеткаши
дивља мачка (*Felis silvestris* Schreb.)
 - b. *Arctoidea* — пси
лисица (*Vulpes vulpes* L.)
куна златка (*Martes martes* L.)
куна бељка (*Martes foina* L.)
ласица (*Mustela nivalis* L.)
јазавац (*Meles meles* L.)
твор (*Putorius putorius* L.)
вук (*Canis lupus* L.)

Перната дивљач сврстана је у разред Aves — птице.

- ред Galli — кокошке
 - велики тетријеб (*Tetrao urogallus* L.)
 - љештарка (*Tetrastes bonasia* L.)
 - препелица (*Coturnix coturnix* L.)
 - камењарка (*Alectoris graeca* Meissner)
- род Columbidae — голубови
 - грлица (*Streptopelia turtur* L.)
 - голуб гривнаш (*Columba palumbus* L.)
 - голуб пећинаш (*Columba livia* L.)
- род Limicolae — галебови
 - шљука (*Seolopax rusticola* L.)
- род Passeres — врапчарке
 - гавран (*Corvus corax* L.)
 - сива врана (*Corvus corone corrix* L.)
 - чавка (*Coloeus monedula* L.)
 - сојка (*Garulus glandarius* L.)
 - смрдиврана (*Coracias garrulus* L.)
 - сврака (*Pica pica* L.)
- род Strigidae — сова
 - буљина (*Bubo bubo* L.)
 - шумска сова (*Asio otus* L.)
 - ћук (*Otus scops* L.)
- род Accipitres — грабљивице
 - орао крсташ (*Aquila heliaca* Sav.)
 - кобац (*Accipiter nisus* L.)
 - јастреб (*Accipiter gentilis* L.)

У разред Aves — птице спада још већи број птица, које овдје нијесу наведене, због тога што су својим присуством у ловишту од незнатног значаја за коришћење.

Еколошки услови

Стање и потенцијалне могућности динамике популације ловне фауне уско су повезани са еколошким условима које пружа у различита доба масив планине Љубишње.

Дивљач је управо својим биолошким карактеристикама, поред осталог, и вјеран одраз терестичких прилика овога масива.

Разноврсност рељефа, доскорашњи недостатак комуникација и слаба насељеност, погодновали су развоју дивљачи у овом ловишту. У посљератном периоду овај предео је вишеструко активиран, чиме су створени нови — неповољнији услови за не-

сметан боравак и размножавање ловне фауне. Интерес за коришћење дивљачи перманентно расте, што намеће и обавезу сталне заштите и проучавања, нарочито економски важнијих врста, у сврху повећавања динамике њихове популације.

1. *Релјеф и геолошко-земљишне прилике.* — Подручје Љубишње спада у планинску област Динарида. Надморска висина обрађиваног подручја креће се од 1 080 m н. в. (близу Јеловог пања) до највише тачке на Љубишњи од 2 238 m н. в. Ова висинска разлика од 1 148 m н. в. проузрокује и различите еколошке карактеристике појединих висинских региона а самим тим и диференцирање животињских врста у односу на карактеристике региона у различитим периодима.

Макрорелјеф овог подручја веома је изражен како у погледу земљишног слоја, тако и у погледу педогенетских процеса у њему. Доста стрме и високе падине планине Љубишње производ су не само снажних тектонских поремећаја већ и доста јаке глечерске ерозије у постглатијалном периоду. У последње време све интензивније дјелује бујична и лавинска ерозија.

Љубишња има доста миран мезорелјеф. Испољава се у виду релативно заравњених површи, скоро голих камењара са благом карстификацијом терена у облику богињавог крша са врло си-

ромашним земљишним покривачем. У рејону Бобова, Колијевке, Подкокота и Мораице јавља се жица еруптива и силификованих кречњака. На партијама ових трошних стијена развила су се средње дубока смеђа земљишта. Врхови и стрме стране заобљених брда јако су еродирани. Геолошку подлогу углавном чине кречњак и силификовани кречњак, који често избија на површину. На њему се ствара земљиште иницијалне фазе планинских црница — рендзина. У подножју кречњачких земљишта долази и до појаве црвенкастосмеђих типова. Типична морфологија ових терена јесте благо брежуљкаста до умјерено брдовита с великим континуитетом земљишног покривача.

2. *Хидрографске прилике.* Љубишња обилује већим бројем потока и извора различитог капацитета. Прилично су равномјерно распоређени по читавој површини. Међу њима су најпознатији: Провалија, Рибник, Бијели поток, Мједеник и Драга. Скоро ни један од њих не пресушује сасвим у току године, што је од посебног значја, нарочито за срнећу дивљач. Као допунска појила служе тзв. локве или језерца. У многима се од њих вода задржава и читаве године а мањи број се налази и на највећим врховима масива. Тако дивљач не оскудијева у води ни у једно годишње доба нити у једном дијелу ловишта, што је веома важно за њен развој и популацију.

**ГРАФИКОН ГОДИШЊЕГ ТОКА СРЕДЊИХ
МЈЕСЕЧНИХ I СРЕДЊИХ ГОДИШЊИХ ТЕ-
МРАТУРА ВАЗДУХА У ПЛУЈЕВЊИМА *
/1949 - 1963/**

3. *Климатске прилике*. Сасвим поуздан приказ климатских прилика Љубишње немогуће је дати јер на њој не постоји метеоролошких станица, чијим би се подацима истраживач користио.

Сама чињеница да висинска разлика на истраживаном подручју досеже преко 1 100 m упућује на разноврсност климе а самим тим и флоре и фауне, које су иначе међусобно веома зависне. Подаци су узимани од Хидрометеоролошке станице у Пљевљима и дјелимично кориговани за подручје Љубишње.

Према добијеним подацима, на овој планини преовладавају умјерено континентални, субпланински и планински тип климе.

Атмосферског талога има довољно. Снијежни покривач достиже висину и до 2 m, а његови сметови и преко 5 m. Кише су доста обилне и у љетним мјесецима. Најмање је у августу.

Ваздушна струјања су зависна углавном од рељефа и правца пружања планина и рјечних долина. Овдје преовлађују сјеверни и јужни вјетрови.

На основу података 15-годишњих мјерења Хидрометеоролошке станице у Пљевљима у периоду од 1949-1963. год. јасно се уочава да је годишња сума падавина нешто већа него у типичној континенталној клими, због тога што се масив Љубишње налази на граници медитеранског и континенталног флувиометријског режима.

Апсолутне максималне температуре у Пљевљима јављају се претежно у јулу и августу и крећу се у доста широким границама, од 31,5° до 38°С. Минимуми се појављују најчешће у јануару и фебруару а рјеђе у децембру, са колебањима између -18° и -29,4°С.

Ови су подаци од нарочитог значаја за живот и популацију ловне фауне. Посебан значај за то имају екстремне температуре и њихова колебања.

Релативна влажност ваздуха овог подручја много је повољнија од оне која је карактеристична за континенталну и медитеранску климатску зону. Она у љетним мјесецима износи и преко 73%, чему свакако доста погодује и дејство околних планина и бујног шумског покривача.

Трајање зимског снијежног покривача варира у врло широким границама — од 18 дана (1951. год.) до 113 (1956), а просјечно износи око 60 дана.

Ако се подаци о клими упореде са степеном прилагођености постојећих врста ловне фауне, онда се недвосмислено може за-

кључити да клима не представља ограничавајући фактор у динамици популације животињских врста у овом ловишту. Изузетак чине само екстремне појаве које се због ријеткости скоро могу и занемарити.

Запажено је да најчешће страдају срне (*Capreolus capreolus*), нарочито од вукова у периоду дубоких сњегова.

Табеларни приказ основних климатских података:

Годишњи ток средњих мјесечних и средњих годишњих температура ваздуха у Пљевљима (1949-1963)

Средње суме падавина по годишњим добима у Пљевљима (1949-1963)

Мјесец	t°	Количине падавина	
		mm	%
I	— 2,8		
II	— 1,0		
III	2,9	зима	168
IV	8,4	прољеће	168
V	12,8	љето	185
VI	16,0	јесен	192
VII	18,0		
VIII	18,0		713
IX	14,3		100
X	9,2		
XI	5,2		
XII	0,5		
Годишњи просјек	• 8,5		

Средње суме падавина током и ван вегетацијског раздобља у Пљевљима (1949-1963)

Период	mm	%
Вегетацијски	352	49,4
Мированье	361	50,6
	713	100

4. Биљни свијет као презрамбени потенцијал ловне фауне. Како је дивљач у Љубишњи упућена на природну исхрану, то је и биљни свијет један од основних и најзначајнијих чинилаца

у егзистирању основних врста ловне фауне овога масива. Према израженој висинској разлици, са мање или више одступања мијењају се и типови вегетације, од чега зависе и условљава боравак или миграциона кретања појединих животињских врста. У смислу њихове међузависности и животне условљености обрађен је и биљни свијет овог подручја.

У најнижем и неким највишим регионима преовлађују субалпска смрчева шума (*Picetum excelsae croaticum*), која се у многоструку разликује по флористичком саставу од осталих смрчевих шума Црне Горе. У сјеверозападном дијелу ловишта преовлађује заједница *Fagetum abietosum*. Њен прелаз у смрчеве шуме није јасно изражен. У централном дијелу ловишта најинтересантнија је заједница *Pinetum mughi montenegrinum*, која се простире до највиших врхова и уједно чини посљедњи — највиши појас шумске вегетације.

Између група стабала бора кривуља и изнад његове зоне налазе се високопланински пашњаци. Они заузимају велике површине на овом масиву. Како су пашњаци запуштени, у њима доминира трава типа — *Nardus stricta* па имају негативан утицај на исхрану гравитационе дивљачи.

Доста интензивно пашарење такође негативно утиче на живот појединих врста високе дивљачи, а посебно срна.

Поред тога што је угрожен мир у ловишту, животиње се потискују у мање вриједне рејоне гдје стока углавном не залази и гдје су услови за исхрану просјечно неповољнији.

Како је исхрана само један од фактора за опстанак и развој појединих врста животиња, то се бонитетни разреди ријетко и за мали број врста поклапају са појединим фитоценозама.

Према еколошким захтјевима основних врста дивљачи издвојићемо типове ловних површина.

Укупна површина ловишта износи 9 066 ха, од чега отпада на:

— Смрчеве шуме — — — — —	4 680	ха
— Боково-јелове шуме — — — — —	1 180	„
— Шуме кривуље — — — — —	500	„
— Сувати високопланински пашњаци		
a) <i>Nardetum</i> — — — — —	1 014	ха
b) <i>Laeveto-Helianthemetum</i> — — — — —	620	„
— Клековина — — — — —	490	„
— Кршеви — — — — —	42	„
— Пољопривредно земљиште — — — — —	540	„

Укупно: 9 066 ха

Свака категорија назначених површина различита је и у зависности од потребе животних услова за поједине врсте дивљачи. У даљем приказу детаљније ће се обрадити услови за срну и медвједа као основне и економски најзначајније врсте дивљачи у ловишту.

Утврђено је да срна борави на читавој површини буково-јелових шума, на 30% површине коју покривају шуме смрче, 70% површине *Laeveto-Helianthemetum*, 30% површине *Nardetuma* и 20% пољопривредних површина или укупно на површини од 5 800 ha.

Медвјед борави на читавој површини смрчевих и буково-јелових шума, а у подручју шуме бора кривуља има чак и главне брлоге. Сувате користи свега око 50% и то само површину прекривену заједницом *Laeveto-Helianthemetum*. То значи да живи у овом ловишту на површини од 6 700 ha.

Прехрамбене могућности појединих површина. Овдје се нећемо упуштати у детаљну анализу прехрамбених површина из разлога што је сваком заједницом одређена и њена потенцијална могућност с обзиром на састав биљног свијета.

Смрчеве шуме у Љубишњи простиру се углавном на потезу од 1 200–1 800 m н. в. У погледу флористичког састава одговарају шумама смрче у Хрватској. Овдје се јасно издвајају двије субасоцијације: *Piceetum excelsae subalpinum luzuletosum* и *Piceetum excelsae tipicum*. Жбуње и приземна флора бројније се јављају у разријеђеном склопу шуме. Најчешће се јављају: боровница, брусница, клека, *Daphne mesereum* и *laureola*, затим бујад, јагода и друге врсте карактеристичне за ову заједницу.

Прехрамбене могућности су везане и за склоп шуме. Што је склоп рјеђи, ове могућности су веће, и обрнуто.

Срна се највише задржава на провалама и уз рубове шума, јер је ту приземно растиње најбујније.

Медвјед у овим шумама борави углавном од јула до октобра, односно од појаве првих шумских плодова до повлачења стоке са планине.

У појединим дијеловима ових шума редовно борави и велики тетријаб (*Tetrao urogallus*).

Букове и јелове шуме у Љубишњи стижу највише на 1 600 m н. в. Поред букве и јеле, у овој састојини налазе се и ива, јасика, јавор, бреза, а на стрмијим и топлијим експозицијама и храст и клијен. У најзападнијем дијелу ових шума на малој површини, као клин се увукла и заједница *Querceto-carpinetum*

betuli montenegrinum са лијеском. У доњем спрату налазе се: *Lonicera alpigena* и *nigra*, *Daphne mezereum*, *Evonymus verrucosa*, *Rosa alpina*, *Rubus* sp. и др.

Састојине слабијег склопа и у овој шуми пружају добре прехранбене услове дивљачи, нарочито срнама за сво вријеме док снијег не пређе 30 см.

Срна у овим шумама борави читаве године, а медвјед долази углавном крајем октобра користећи се жиром за исхрану. У горњим — вишим партијама ових шума радо се задржавају тетријаб и љештарка.

Шуме бора кривуља захватају преко 500 ха у овом ловишту. Према флористичком саставу, ова се заједница може подијелити на *Pinetum mughi vaccinosum* и *Pinetum mughi daphneosum*. Поред главних врста у овој заједници се налазе: *Sorbus glabrata*, *Sorbus chamaemespilus*, *Salix grandifolia*, *Lonicera nigra*, *Lonicera alpigena*, *Daphne mezereum*, *Ribes*, *Rosa alpina*, *Vaccinium myrtillus* и др. Од зељастих биљака најчешћи је типац.

Ова станишта нарочито одговарају великом тетријебу од средине љета до касне јесени, а медвјед се може наћи у њима од августа до октобра.

Шумске чистине су посебно важне за исхрану дивљачи. У њима је најзначајнија заједница вијука и црногриве (*Festuco-Agrostidetum*), која се развија углавном на већим површинама у зони букве и јеле. Ливаде ове заједнице су преко читавог љета свјеже. Косе се тек у другој половини августа. Оне представљају посебно вриједну базу у исхрани нарочито срнеће дивљачи, па и тетријеба.

Сувати на Љубишњи такође заузимају доста велике површине. Њих углавном покривају заједнице: *Nardetum strictae* и *Laeveto helianthemum alpestris*. У заједници типца налазе се многобројније врсте: *Sieglingia decumbens*, *Genista sagittalis*, *Carex*, *Festuca rubra*, *Luzula spicata*, *Polygala vulgaris*, *Veronica officinalis* и др. Заједница *Laeveto-helianthemum alpestris*, узима највише врхове Љубишње. Претежно је експонирана ка сјевероистоку изнад појаса кривуља или на истакнутим камени-тим гребенима и у подручју самог кривуља. У састав ове заједнице улазе: *Helianthemum alpestre*, *Sesleria tenuifolia*, *Edraianthus graminifolius* var. *div.* *Anthyllis jacquini*, *Androsace villosa*, *Scabiosa silenifolia*, *Arctostaphylos uva ursi*, *Globularia bellidifolia* и *Carex laevis* и др.

Прехрамбене могућности ових заједница доста су мале. Ово највише због тога што се трава типац све више шири и заузима на овим пашњацима велики простор а мелиоративне мјере за поправку травњака уопште се не предузимају.

Кршева на овом масиву нема много. Налазе се уз највише врхове. Најзначајнији су као склоништа медвједа.

Поред наведених заједница, на Љубишњи егзистира још доста велики број асоцијација (*Pinetum silvestris*, *Pinetum nigrae*, *Poetum alpine* и др.), а извјесну површину захватају и младе шумске културе које су због бујности травног покривача врло значајне у исхрани срнеће дивљачи.

На популацију ловне фауне, поред биоценотичких елемената, има врло снажан утицај и бројност звијери и грабљивица уопште. Вукови углавном редуцирају срнећу дивљач, нарочито у зимским мјесецима, а лисице и куне ниску дивљач и понеко лане у прољеће. Акције на уништавању ових штеточина доста су редовне па се број штеточина у самом ловишту често своди на подношљиву мјеру. Међутим, ове акције немају очекиваног ефекта због неусклађености уништавања штеточина у сусједним ловиштима, па оне често прелазе из једних у друга ловишта.

Приказ бројног стања основних врста дивљачи

Као основне врсте у овом ловишту могу се издвојити срна (*Capreolus capreolus*), медвјед (*Ursus arctos*) и Велики тетријаб (*Tetrao uragollus*). Са аспекта развоја ловства значајне су још и: љештарка (*Tetrastes bonasia*), јаребица камењарка (*Alectoris graeca*) и зец (*Lepus europeus*).

Бројно стање дивљачи представља у ствари онај број дивљачи у ловишту који се налази на почетку расплодног периода. Ово бројно стање уједно представља и матични запат. Заправо, бројно стање ловне фауне добија се пребројавањем дивљачи на крају ловне сезоне почетком расплодног периода. Оно не може никад бити идеално тачно, али савјесним и редовним пребројавањем, уз примјену савремених метода може бити приближно и углавном одговара потребама развоја ловства и приказу стања дивљачи у дотичном ловишту. Приказано бројно стање основних врста ловне фауне односи се на почетак 1969. године. Тада је оно приближно изгледало овако:

Срнеће дивљачи	— — — — —	120	грла
Медвједа	— — — — —	10	„
Великог тетријеба	— — — — —	120	„
Љештарке	— — — — —	200	„
Јаребице камењарке	— — — — —	60	„
Зечева	— — — — —	150	„

Капацитет ловишта

Срна. Да би се одредио капацитет ловишта за срну, потребно је одговарајућу ловно-продуктивну површину избонитирати. За бонитирање служили смо се Упутствима Института за шумарска и ловна истраживања НРХ примењујући сазнања непосредно на терену. Према овим упутствима добијена је сљедећа табела бодова:

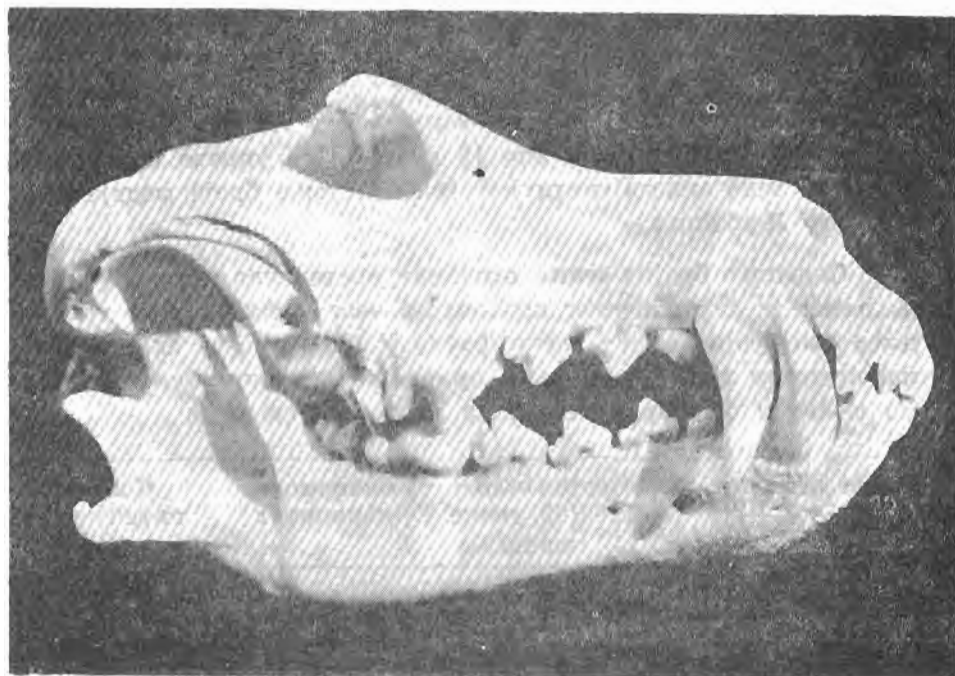

За срну

1) Храна и вода	— — — — —	15	бодова
2) Биљни свијет	— — — — —	15	„
3) Квалитет земљишта	— — — — —	12	„
4) Мир у ловишту	— — — — —	6	„
5) Општа прикладност ловишта:			
а) Међусобни односи дужине пољских граница и укупне дуж. границе ловишта		7	„
б) Међусобни однос површине ливада и површине ловишта	— — — — —	6	„

6) Клима	— — — — —	1	„
7) Конфигурација терена	— — — — —	3	„
		Свега 65 бодова	

Збир бодова за ово ловиште толики је да одговара типу добрих станишта за срнећу дивљач (61—65 бодова). Међутим, нормално треба ову висину бодова снизити, јер су климатски услови, уз присуство вукова много пресуднији чинилац у коначној оцјени ловишта. Основни редукциони фактор чине вукови, јер је клима релативно погодна за размножавање дивљачи, осим њених екстремних вриједности. С правом се може констатовати да се ово ловиште у односу на срну налази између средње доброг и доброг квалитета. У оваквим ловиштима оптимална је бројност 5 грла срнеће дивљачи на 100 ha, ловно-производне површине. Ако смо утврдили да ловно-производна површина за срну износи у Љубишњи 5 800 ha, онда би било нормално да буде 290 грла као оптимално бројно стање. Међутим, ако се узму у обзир садашње бројно стање и општи услови за развој и опстанак ове дивљачи, тај број треба да се креће око 230 грла, односно 4 грла на 100 ha ловне површине.

Медвјед. У ловно-продуктивне површине за медвједа спадају све површине обрасле шумском вегетацијом, као и прогони и чистине, нарочито оне које су обрасле купином, боровницом и сл. Ту се медвјед радо задржава, највише у доба сазријевања плодова којима се храни.

Поред овога, у ловно-продуктивне површине за медвједе спадају и планински пашњаци, посебно они који се налазе у источном дијелу ловишта а прошарани су и другим биљним заједницама, нарочито остацима смрчевих шума. То заправо нијесу сувати већ богатије ливаде испресијецане шумарцима најчешће насталим на паљевинама. Од ових површина може се узети да 50% отпада на ловно-продуктивне површине за медвједе.

Према томе укупна ловно-продуктивна површина за медвједе на Љубишњи износи око 6 700 ha.

У оквирима Југославије не постоје сигурнија упутства у погледу утврђивања броја медвједа по јединици површине. Чак се може рећи да граница ловишта за медвједе и не постоји, јер он доста често прелази из једног у друго мјесто а нарочито му је за то погодан локалитет Љубишње, па редовно прелази из Љубишње у босанско-херцеговачка ловишта.

Према неким совјетским истраживањима, бројност медвједа у европском дијелу СССР-а износи на 1 000 ha ловно-продуктивне површине око 2 грла. Ако би се овај критериј примијенио и у ловишту Љубишње онда би на том подручју требало да живи 13—14 медвједа. Ако је констатовано да је у вријеме истраживања у Љубишњи живјело око 10 грла, то се управо ова руска искуства могу примијенити на стварно стање броја медвједа у ловишту Љубишње.

Садашње бројно стање основних врста дивљачи у Љубишњи мање је од природног капацитета овог ловишта. Ако упоредимо ово бројно стање ловне фауне у 1969. год. са економским капацитетом ловишта, односно природним потенцијалом, добиће се сљедећи фактор интензитета ловне производње:

Врсте дивљачи	Бројно стање 1968/69. ловне године	Економски капацитет	Фактор интензитета
Срна	120	230	0,52
Медвјед	10	13	0,77
Тетријаб	120	120	1,00

Просјечан годишњи прираст основних врста ловне фауне

Срна. Констатовано је да је бројно стање матичног запата почетком 1969. износило 120 грла. Прихваћено је да је однос полова 1:2 у корист женки, тако да је у овом периоду у ловишту живјело око 40 сридаћа и 80 срна. С обзиром на велики број штеточина, нарочито вукова, који уништавају не само ланад преко зиме него и одрасла грла, то је реалан годишњи прираст нешто мањи од ловишта сличног бонитета у којима је бројно стање штеточина незнатно. Полазећи од ових чинилаца може се тврдити да се у садашњим условима стваран прираст не креће изнад 50% укупног броја женки.

Медвјед. Сасвим поузданих података о прирасту медвједа на Љубишњи нема. Установљено је да мечке по правилу воде два мечета, често једно, а доста ријетко три или више младунаца. Врло је чест случај да се уз женку нађе и једногодишње младунче, у појединим случајевима чак и двогодишње, па су сви добијени подаци само оријентационог карактера.

И на прираст ове врсте дивљачи у Љубишњи вукови имају такође снажан негативан утицај. Младунчад доста често страдају од овог непријатеља а понекад и одраслији примјерци. Према подацима из Словеније, женка се у већини случајева коти сваке године. Просјечан прираст по једној зрелој женки (изнад 5 година живота) износи 1,7 младунаца годишње. Совјетски стручњаци и научници утврдили су да се просјечан годишњи прираст медвједа за њихова ловишта креће од 23—26%. Према томе, сматрамо да је стваран и могућ прираст за ову дивљач у Љубишњи око 1,2—1,3 младунчета по једној полно зрелој женки. Подаци совјетских научника указују на то да је годишњака скоро увијек два пута мање од окоћених мечића. У трећој години остане само 5—6% укупног годишњег прираста. Њихова искуства се свакако не могу сасвим примијенити и на наше услове. Ипак се може узети као реално да на Љубишњи до треће године страда око 30% мечића из једногодишњег прираста. То управо значи да се бројно стање медвједа годишње смањи око 10%. Тако годишњи прираст ове врсте дивљачи на Љубишњи не износи више од 2 грла.

Бројност ових врста може бити повећана примјеном разних узгојних и техничких мјера, што је до сада углавном било занемарено. Истина, у новије вријеме интензивније су уништаване штеточине и дјелимично вршена зимска прехрана дивљачи која међутим није знатније утицала на популацију основних врста ловне фауне овога веома интересантног масива и ловишта сјеверозападне Црне Горе.

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. Блечић В.: Прилог познавању шумске вегетације планине Љубишње. Гласник прир. музеја Срп. земље, сер. В, књ. 10. Београд 1957.
2. Comsia A. M.: Romanian game. Bucharest, 1968.
3. Ђековић И.: Lovstvo, Zagreb, 1953.
4. Ђековић И.: Tragovi divljači. Zagreb, 1964.
5. Чолић Д., Ј. Поповић: Заштита природе и прописи у области ловства. Београд, 1963.
6. Чолић Д., В. Броз, Ј. Поповић: Проблем еколошке контроле рационалног искоришћавања живог света наше земље. Београд, 1963.
7. Domac R.: Ekскурzijska FLORA HRVATSKE i susjednih područja. Zagreb, 1967.
8. Мартиновић М.: Природни значај лова у Југославију.
9. Müller G.: Der gesunde Hund N. Zur: Biologie des rebhuhns
10. Пекић В.: Проблем очувања орнитофаунистичких резервата. Београд, 1963.
11. Richter V. i kolektiv: Polovnicke TROFEJE Slovenska.
12. Сокачев И.: Ловознание.
13. Станковић С.: Екологија животиња. Београд, 1962.
14. Zdanovski N.: Silaža.
15. Живанчевић В.: Узроци пропадања ловне фауне у Србији. Београд, 1956.